

З. Бурик

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Узагальнено та систематизовано функції державного регулювання сталого розвитку в сучасних умовах. Виокремлено такі функції державного регулювання сталим розвитком, що представлені у наукових публікаціях: цільову, стимулюючу, нормативну, коригувальну, соціальну, контрольну. Проілюстровано основні функції державного регулювання сталим розвитком, серед яких: цільова, стимулююча, нормативна (регламентаційна), коригуюча, соціальна, безпосереднє управління неринковим сектором економіки, контролююча, а також виключні функції держави в економічній, екологічній та соціальній сфері. Також виокремлено загальносистемні функції державного регулювання сталим розвитком, серед яких: цілепокладання, регулювання, стимулювання, мотивування, координування, моніторинг та контроль.

Ключові слова: екологічна складова, економічна складова, регулювання, соціальна складова, сталий розвиток, функції.

Державне регулювання сталого розвитку в сучасних умовах покликане забезпечувати, як з внутрішнього, так і зовнішнього аспекту розвиток економічної, екологічної та соціальної складових життєдіяльності України, забезпечення національної безпеки, а також суверенітету та територіальної цілісності держави, що є на сьогодні вкрай актуальним. Функціонування системи державного регулювання повинно бути зосереджене на створенні ефективної комплексної системи захисту економічних інтересів, соціальних прав громадян та екологічно збалансованої економічної діяльності, енергонезалежності. На сьогодні актуальним є дослідження функцій державного регулювання сталого розвитку (ролі держави відносно суспільства у властивих державі формах і притаманними їй методами, засобами і способами управління; основні напрями і види її діяльності, обумовлені її цілями та завданнями і такі, що характеризують її сутність та соціальне призначення в суспільстві) в сучасних умовах, що і стало предметом наукового дослідження.

Питаннями дослідження регулювання сталого розвитку більшою мірою присвячували свої праці такі провідні науковці, як: А. Вергун [1], В. Бондаренко [2], З. Герасимчук [3], Г. Кучерова [4], Л. Кушнір [5], а проблемами становлення функцій держави та державного регулювання фахівці з державного управління: В. Бакуменко [6], Ю. Ковбасюк [7], В. Князев [8], І. Розпутенко [9], Ю. Сурмін [10] та інші. Водночас, на сьогодні бракує комплексного дослідження щодо функцій державного регулювання задля забезпечення сталого розвитку в сучасних умовах, що стало мотивом вибору теми наукової статті.

Мета статті – узагальнити та систематизувати комплекс функцій державного регулювання сталого розвитку в сучасних умовах.

Перехід національного господарства України на модель сталого розвитку значною мірою залежить від наявного потенціалу розширеного відтворення ресурсної бази соціально-економічного піднесення на новій інституціональній і технологічній

основі. Для цього необхідно забезпечити стале функціонування складових сталого розвитку, а саме екологічної (збереження і поліпшення природного середовища), економічної (подальшого гармонійного розвитку виробництва та продуктивних сил суспільства) та соціальної (неухильного підвищення добробуту народу, вирівнювання рівнів його життя – внутрішнього і зовнішнього, неухильного поліпшення соціальних умов та стандартів).

Сталий розвиток відображає сутність особливого стану господарської системи в складному ринковому середовищі і характеризує гарантію цілеспрямованості її руху в сьогоденні і прогнозованому майбутньому. Він синтезує у собі сукупність властивостей самої системи і найважливіших складових її комерційної та господарської діяльності. При дослідженні проблем забезпечення сталого розвитку промислове підприємство розглядається з позицій ситуаційного підходу. Впровадження ситуаційного підходу при забезпеченні сталого розвитку підприємства передбачає створення технологій розробки сценарію, які б забезпечували вироблення найбільш ефективних рішень [11].

Стратегічними імперативами сталого розвитку є: поживлення економічного та промислового росту; зміна якості економічного і соціального зростання; задоволення основних потреб населення; забезпечення сталого рівня якості життя населення; збереження та зміцнення ресурсної бази; переорієнтація технології та управління ризиками; злиття доквітлю та економіці в процесі прийняття рішень [12].

Ключовими напрямками сталого розвитку, згідно із Національною Парадигмою сталого розвитку України, визначено [13]: забезпечення єдиної цілісної моделі соціального, економічного та екологічного розвитку регіону; зростання добробуту населення регіону; забезпечення динамічного соціально-економічного зростання; збереження навколишнього середовища та раціональне використання й відтворення природно-сировинного потенціалу; задоволення потреб населення регіону на основі розбудови високоефективної економіки та системи управління господарським комплексом; стимулювання структурних перетворень економіки регіону.

За даними енциклопедії державного управління, функції держави визначаються роллю, яку вона виконує щодо суспільства у властивих їй формах і притаманними їй методами; основні напрями і види її діяльності, обумовлені її завданнями і цілями і такі, що характеризують її сутність та соціальне призначення в суспільстві. Відповідно, функції перебувають у тісному зв'язку із тими суспільними відносинами, на які держава намагається активно впливати відповідно до своїх потреб. Функції держави характеризують суть державного впливу на суспільні відносини, при цьому кожна функція має свій об'єкт – певну сферу суспільних відносин (економіка, культура тощо), на яку спрямований державний вплив [14].

Відповідно до Енциклопедії державного управління, під функцією державного управління розуміються напрями, темпи, кількісні і якісні показники тих чи інших процесів у системі державного управління, державних функцій, спрямованих на досягнення попередньо визначених цілей, розробку цілей і завдань, напрямів розвитку та реформування усієї державно-управлінської діяльності [15].

Так, Ю. Гришан вважає, що “основні функції держави полягають у такому: законотворчості (розробці та прийнятті правових норм господарської діяльності); адмініструванні (створенні та припиненні діяльності суб'єктів господарювання);

інформуванні підприємств про економічну ситуацію і можливу її зміну в майбутньому при розробці прогнозів та індикативних планів як для країни загалом, так і для окремих її територіальних утворень; регулюванні діяльності регіонів, галузей і великих підприємств у загальнонаціональних цілях; контролі за поточною діяльністю підприємств із метою запобігання порушенням існуючого законодавства” [16].

У наукових публікаціях серед функцій державного регулювання сталого розвитку виділено такі: цільову – визначення цілей, пріоритетів та основних напрямів розвитку національної економіки; стимулюючу – формування регуляторів, здатних ефективно впливати на діяльність господарських суб’єктів і спрямовувати економічні процеси в бажаному для суспільства напрямі; нормативну – держава за допомогою законодавчих актів встановлює певні “правила гри” для суб’єктів економіки; коригувальну – коригування розподілу ресурсів в економіці для розвитку прогресивних процесів, усунення негативних зовнішніх ефектів тощо; соціальну – державне регулювання соціально-економічних відносин, перерозподіл доходів, забезпечення соціального захисту й соціальних гарантій, збереження навколишнього середовища, безпосереднє управління неринковим сектором економіки – регулювання державного сектора економіки, створення суспільних благ; контрольную – державний нагляд і контроль за виконанням установлених “правил гри”, економічних, екологічних, соціальних стандартів.

Основні функції державного регулювання сталим розвитком є такі: цільова; стимулююча; нормативна (регламентаційна); коригуюча; соціальна; безпосереднє управління неринковим сектором економіки; контролююча, а також виключні функції держави в економічній, екологічній та соціальній сфері (рис. 1).

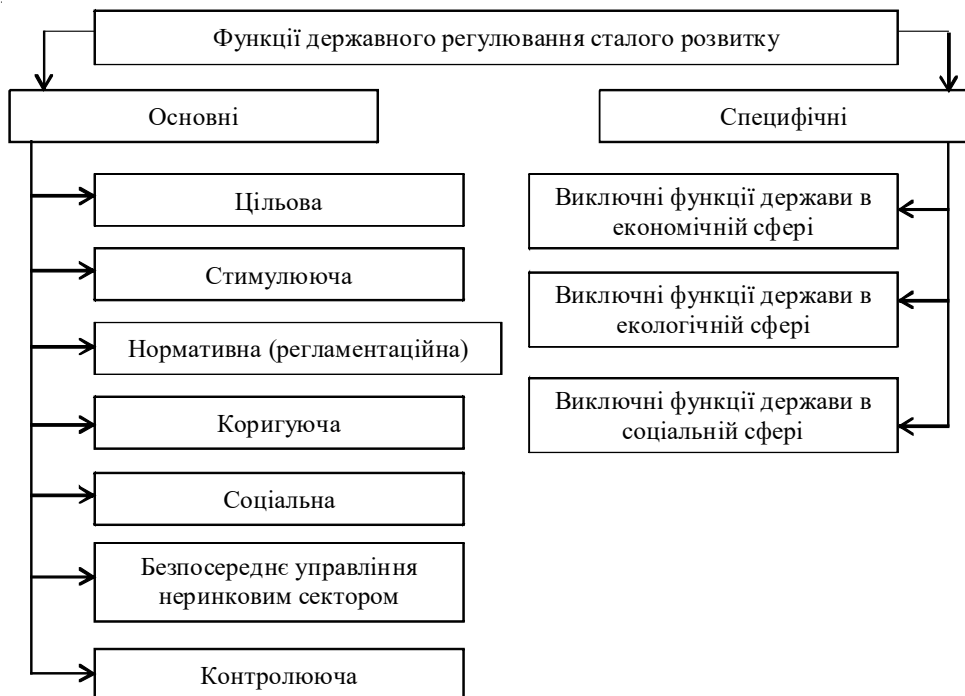

Рис. 1. Функції державного регулювання сталого розвитку (власна розробка автора)

Виключними функціями держави в економічній сфері є:

– створення правової бази (уряд встановлює певні “правила гри”, що регулюють відносини між виробниками, споживачами та, виявляючи порушення цих правил, накладає певні стягнення);

- захисту конкуренції (антимонопольне законодавство);
- забезпечення економіки необхідною кількістю грошей;
- мінімізації негативних екстерналій;

– розподілу і перерозподілу доходів (державна здійснює коригування розподілу ресурсів задля зміни структури національного виробництва через: прийняття законів, що забороняють або обмежують забруднення; встановлення особливих податків для фірм, що порушують законодавство; виділення коштів на освіту та охорону здоров'я;

- створення державних підприємств;
- допомоги малозабезпеченим сім'ям;
- надання субсидій;

– забезпечення населення суспільними благами (національна оборона, будівництво доріг, утримання вулиць, забезпечення внутрішнього правопорядку, профілактичне медичне обслуговування);

- виробництва суспільних товарів і благ;

– стабілізації економіки (забезпечення повної зайнятості, стабільного рівня цін та прийнятного рівня інфляції).

У сучасний період ускладнюється низка економічних процесів, які вже не може відрегулювати ринок, тому ці функції стали прерогативою держави. До таких функцій належать:

1. Визначення стратегії макроекономічного розвитку.
2. Правове регулювання ринкової економіки.
3. Соціальний захист громадян країни.
4. Антимонопольне регулювання, захист і стимулювання конкуренції.
5. Фінансування суспільних потреб, тобто забезпечення громадян товарами

колективного вжитку (суспільними благами) [17].

Зміст основних функцій економічної політики держави визначається відповідно до пріоритетів, які служать для реалізації основної цілі – забезпечення економічної безпеки. До них, зокрема, належать: а) забезпечення реалізації економічних прав і свобод господарюючих суб'єктів; б) державний контроль за дотриманням “правил гри” між суб'єктами ринкових відносин, забезпечення вільної конкуренції, недопущення протиправних дій у даній сфері; в) забезпечення конкурентного середовища за допомогою державної антимонопольної політики [18].

Виключні функції держави в соціальній сфері зводяться до: забезпечення соціальної стабільності в державі; забезпечення доступної системи охорони здоров'я та освіти; формування сприятливих умов соціального відтворення; забезпечення соціальних прав та достойного рівня життя громадян, соціального захисту; перерозподілу доходів та нівелювання соціальної нерівності; забезпечення зайнятості; надання соціальних послуг.

Виключні функції держави в екологічній сфері зводяться до:

– посилення ролі екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності трьох складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), яка зумовлює орієнтування на пріоритети сталого розвитку;

– врахування екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень, при розробленні документів, які містять політичні та/або програмні засади державного, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку;

– міжсекторального партнерства та залучення зацікавлених сторін;

– запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного спрямування, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища;

– забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи [19].

Відповідно, загальносистемними функціями державного регулювання сталим розвитком є: цілепокладання; регулювання; стимулювання; мотивування; координування; моніторинг та контроль (табл. 1).

Таблиця 1

Загальносистемні функції державного регулювання сталим розвитком [20]

№ з/п	Вид функції	Зміст функцій
1	Цілепокладання	Сукупність дій суб'єкта управління (оператора) з формування цілей сталого розвитку і визначенням їх індикаторів у кожному з шести ідентифікаційних просторів. Реалізується за допомогою: вивчення тенденцій і перспективних напрямків розвитку; формування довго-, середньо- і короткострокових прогнозів і цілей
2	Регулювання	Пряме (безпосереднє) регулювання контрольованих факторів у кожному ідентифікаційному просторі
3	Стимулювання	Непряме (опосередковане) стимулювання і мотивація частково контрольованих факторів у кожному ідентифікаційному просторі
4	Мотивування	Усвідомлене внутрішнє спонукання, прагнення до активності, цілеспрямованої дії, вирішення поставлених завдань, що виявляється тільки тоді, коли вони до кінця зрозумілі суб'єктом, і, по-друге, має в своїй основі соціально-психологічну (фізіологічну, духовну, ціннісну) потреба, після задоволення якої імпульс до дії істотно знижується (наприклад, формування сімейних цінностей через інформацію в ЗМІ; соціальну рекламу, традиції, етику, культуру)
5	Координування	Координація зв'язків та структурних процесів
6	Моніторинг та контроль	Оцінка досягнення цільових індикаторів стійкого розвитку і в разі відхилення коригування дій по їх досягненню, зокрема перегляд і вдосконалення застосовуваних методів та інструментів управління

Таким чином, функція цілепокладання відповідає за формування цілей сталого розвитку, регулювання – за безпосереднє регулювання, стимулювання – за непряме стимулювання, мотивування – за усвідомлене внутрішнє спонукання, прагнення до активності, цілеспрямованої дії, вирішення поставлених завдань, координування – за координацію зв'язків та структурних процесів, моніторинг та контроль – за оцінку досягнення цільових індикаторів стійкого розвитку.

Висновки

Отже, державне регулювання сталого розвитку покликане активізувати та актуалізувати використання всіх видів наявних ресурсів, відкриваючи нові ринкові та соціальні можливості, створюючи стимулюючі умови, підтримуючи сприятливе середовище для підвищення ефективності господарювання та зростання якості життя населення. Цей процес вимагає залучення інструментів регулювання, які повинні виконувати відповідні функції. В процесі аналізу можна зробити висновок, що серед головних функцій державного регулювання сталим розвитком можна виокремити цільову, стимулюючу, нормативну, коригуючу, соціальну, безпосереднє управління неринковим сектором економіки, контролюючу, а також виключні функції держави в економічній, екологічній та соціальній сфері. Також виокремлено загально-системні функції державного регулювання сталим розвитком, серед яких: цілепокладання, регулювання, стимулювання, мотивування, координування, моніторинг, контроль. Перспективами подальших розвідок у даній сфері може бути аналіз застосування даних функцій на практиці під час регулювання сталого розвитку в Україні.

Список використаної літератури

1. Вергун А. М., Тарасенко І. О. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації // Вісник КНУТД. 2014. № 2. С. 207—218.
2. Бондаренко В. М. Моніторинг і діагностика життєздатності підприємства (за матеріалами акціонерних товариств Закарпатської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / ДВНЗ “Ужгород. нац. ун-т”. Ужгород, 2010. 280 с.
3. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації / НАН України ; Інститут регіональних досліджень. Луцьк : Надстир'я, 2001. 528 с.
4. Кучерова Г. Ю. Стратегія формування свідомого оподаткування як фактор сталого розвитку національної економіки : монографія. Запоріжжя : КПУ, 2016. 416 с.
5. Кушнір Л. Л. Природні ресурси України як базовий фактор сталого розвитку національної економіки // Економічний простір. 2013. № 72. С. 273—288.
6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
7. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
8. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ.упр. при Президенті України; наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. кол. : В. М. Князев (співгол.), І. В. Розпуненко (спів гол.) [та ін.]. 748 с.
9. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ.упр. при Президенті України ; наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. кол. : В. М. Князев (співгол.), І. В. Розпуненко (спів гол.) [та ін.]. 748 с.
10. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

11. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства // Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 1. С. 85—89.
12. Бурик З. М. Формування концепції сталого розвитку регіону // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2014. № 1. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2014_1_22.pdf. Розділ 1.
13. Гринецька С. М. Перспективи сталого розвитку регіону // Економіка промисловості. 2011. № 4. С. 290.
14. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 744 с.
15. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ.упр. при Президентові України; наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. кол. : В. М. Князев (співгол.), І. В. Розпутенко (спів гол.) [та ін.]. 699 с.
16. Гришан Ю. Державне регулювання діяльності підприємств у післяприватизаційний період // Економіка України. 2000. № 11. С. 14, 15.
17. Заклекта О. І., Шиманська О. П. Економічна політика : навч. посіб. (опорний конспект). Т., 2007. С. 78.
18. Чечель О. М. Зміст і функції економічної політики держави // Державне управління: удосконалення та розвиток. № 2. 2009. URL : <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=28>.
19. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України № 2818-VI від 21.12.2010 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2818-17>.
20. Бондаренко В. М. Моніторинг і діагностика життєздатності підприємства (за матеріалами акціонерних товариств Закарпатської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 ; ДВНЗ “Ужгород. нац. ун-т”. Ужгород, 2010. 280 с.

*Стаття надійшла до редакції 20.12.2017
Схвалена до друку редколегією 26.12.2017*

Z. Buryk

FUNCTIONS OF GOVERNMENTAL REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

The article clarifies the functions of state regulation of sustainable development in modern conditions. The following functions of state regulation of sustainable development, which are presented in scientific publications target, stimulating, normative, corrective, social, control, are singled out. The main functions of state regulation of sustainable development are illustrated, among them: the target; stimulating; normative (regulatory); corrective; social direct management of the nonmarket sector of the economy; controlling, as well as the exclusive functions of the state in the economic, environmental and social spheres. The system-wide functions of state regulation of sustainable development are also singled out, among them: the whole lay-out, regulation, stimulation, motivation, coordination, monitoring and control.

Key words: ecological component, economic component, regulation, social component, sustainable development, functions.